

Miroslaw Skarzyński<sup>1</sup>

## Logiści w armii rzymskiej

W starożytnym Rzymie kwestorzy zajmowali się administracją i finansami, pełniąc funkcje intendentów armii. Mały sztab kwestorów znajdował się przy imperatorze (głównodowodzącym). Pomocnika – kwestora miał również konsul, dowódca armii polowej<sup>2</sup>. Stanowiska i obowiązki kwestorów są tożsame *logistikas* – oficerom odpowiedzialnym w armii rzymskiej za sprawy finansowe, zaopatrzenie wojsk w środki materiałowe i ich dystrybucję<sup>3</sup>. Praktycznie wiązało się to z planowaniem tras przejścia legionów tak, aby w miejscu postoju znajdowały się zasoby pozwalające na zaspokojenie potrzeb przemierzających się wojsk<sup>4</sup>.

### Armia rzymska

Uzbrojenie zaczepne żołnierza rzymskiego stanowiły: włócznia, krótki obojętny miecz oraz 2 – 3 oszczepy, a ochronne: tarcza, miedziany hełm, metalowy napierśnik i naplecznik oraz ochraniacze na ręce i nogi. Konnica rzymska posiadała na uzbrojeniu włócznie, miecze i tarcze<sup>5</sup>.

Przeciętny legionista rzymski mierzył zaledwie 162 cm, głównie za sprawą żywienia, opartego na chlebie i zacierze pszennej. Racja dzienna obejmowała 850 g śrutki pszennej. Czterodniowy zapas tych płatków znajdował się przy żołnierzu. Mięso i warzywa uważano za mało istotne. Jednak mimo swojej drobnej postury, legionieści rzymscy byli bardzo sprawni i walczyli skutecznie<sup>6</sup>.

### Drogi

Rzymianie dużo uwagi poświęcali budowie dróg strategicznych, które podzielone na odcinki kamieniami milowymi, biegly w linii prostej od jednego do drugiego miasta. Środkowy pas drogi, tworzący taras górujący nad przyległą oko-



Rys. Rzymski legionista.

Źródło: <http://www.encyclopedie.com.pt/images/A-Roman-Soldier-Giclee-Print-C12350990.jpg>.

licą, był wzniesiony z kilku warstw piasku, żwiru, cementu i wybrukowany dużymi kamieniami, a bliżej stolicy granitem. Rzymskie gościńce były niezwykle trwałe, dlatego wiele przetrwało do dnia dzisiejszego. Łączyły najodleglejsze z prowincji, ułatwiając nie tylko przemar-

sze wojsk, ale także transport osobowy i towarowy. Żadnego kraju nie uważano za całkowicie podbity, dopóki nie poprowadzono w nim odpowiednich dróg<sup>7</sup>.

### Marsze

Przemieszczenie legionu liczącego około 4 800 żołnierzy, odbywało się po rozwinięciu oddziałów w kolumnę marszową. Razem z wojskiem ciągnęły tabory, składające się z 500 – 550 mułów jucznych, transportujące skórzane namioty (po jednym na 10 żołnierzy), racje żywnościowe, balisty, katapulty itd. Indywidualne uzbrojenie i wyposażenie żołnierza ważyło około 33 – 36 kg, dlatego każdy z nich część ładunku niósł na rozwidlonej żerdzi, co ułatwiało szybki marsz, czyniąc legion jednostką wysoce mobilną<sup>8</sup>.

Stosując wprowadzoną przez Juliusza Cezara technikę wykonywania marszów, legion mógł przebyć 74 km w ciągu 30 godzin<sup>9</sup>.

### Obozy

Jedną z doniosłych innowacji, jakie Rzymianie wnieśli do sztuki wojennej, był obyczaj szybkiej budowy w trakcie kampanii (każdego dnia wieczorem po zakończeniu marszu) obozu warownego, który traktowano nie tylko jako umocnione schronienie, ale również jako bazę dla wszelkiego rodzaju działań w danym rejonie. Podstawowym kryterium lokalizacji obozu był dostęp do wystarczająco obfitego źródła wody pitnej. Ważnym

<sup>1</sup> Dr hab. M. Skarzyński jest pracownikiem Zakładu Organizacji i Zarządzania Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu oraz Instytutu Zarządzania Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu (przyp. red.).

<sup>2</sup> J. Sikorski, *Kanny 216 p. n. e.*, Wyd. MON, Warszawa 1984, s. 38; R. E. Dupuy, T. N. Dupuy, *Historia wojskowości. Starożytność – średniowiecze*, D. W. Bellona, O. W. Rytm, Warszawa 1999, s. 69, 96.

<sup>3</sup> *The origin and interpretation of the term „logistics”*, <http://www.atgl.ru/en/history/>; <http://www.logistikas.fi/en/company-information/citius-validius-firmius>.

<sup>4</sup> S. Krawczyk, *Zarządzanie procesami logistycznymi*, PWE, Warszawa 2001, s. 30.

<sup>5</sup> J. Sikorski, *Zarys historii wojskowości powszechnej do końca wieku XIX*, Wyd. MON, Warszawa 1975, s. 79.

<sup>6</sup> S. Dando-Collins, *Legiony Cezara. Opowieść o dziesiątym i najwaleczniejszym legionie Juliusza Cezara i o wojskach rzymskich*, D. W. Bellona, Warszawa 2004, s. 26; P. Górski, J. Płaczek, M. Skarzyński, M. Sułek, *Wojna a gospodarka. Problemy, myśl, proces przemian*, Wyd. AON, Warszawa 2008, s. 37.

<sup>7</sup> J. Sikorski, *Zarys...*, s. 82; E. Gibbon, *Zmierzch Cesarstwa Rzymskiego*. T. I, PIW, Warszawa 1960, s. 56.

<sup>8</sup> R. E. Dupuy, T. N. Dupuy, *Historia...*, s. 71, 93, 97.

<sup>9</sup> L. Wyszczelski, *Zarys historii powszechnej myśli wojskowej*. Cz. I, Wyd. WAP, Warszawa 1986, s. 63.

aspektem było także występowanie w pobliżu dość dużych pastwisk.

Żołnierze podczas postoju mieli do wykonania ściśle określone zadania, wyćwiczone do perfekcji w toku długoletniej służby. Aby zawsze mieć materiał do budowy palisady, każdy niósł ze sobą dwa długie pale stanowiące część jego ekwipunku marszowego. Obóz zakładano z reguły na planie kwadratu lub prostokąta o zaokrąglonych rogach, co ułatwiało jego obronę. Wykopanie fosy, usypanie z wydobytej ziemi wału i ustawienie palisady, wytyczenie wewnętrznych ulic obozu i rozbicie namiotów zajmowało

najczęściej 3 – 4 godziny. Wewnętrzny plan obozu, oparty na sieci przecinających się pod kątem prostym ulic, zawsze był taki sam i każdy oddział miał w nim wyznaczone stałe miejsce<sup>10</sup>.

Juliusz Cezar przewidywał również tworzenie baz zaopatrzeniowych i pomocniczych, które stanowiłyby podstawę przyszłych działań wojennych<sup>11</sup>. Podczas największego powstania Gallów pod wodzą Wercyngetoryksa, Juliusz Cezar został zaskoczony stosowaniem przez przeciwnika na własnym terytorium taktyki „spalonej ziemi”, co poważnie utrudniło zaopatrzenie jego wojsk<sup>12</sup>.

## Podsumowanie

Dzięki właściwie zorganizowanemu systemowi zaopatrzenia, rozbudowie infrastruktury liniowej transportu, tworzeniu baz operacyjnych oraz wysokiemu poziomowi wyszkolenia, legiony rzymskie mogły pokonywać duże odległości w stosunkowo krótkim czasie i nadal dysponować wystarczającą zdolnością bojową do pokonania wielokrotnie silniejszego przeciwnika. Rzymskie osiągnięcia logistyczne można zawrzeć w haśle – „*Citūs, vālidūs, firmūs*”, czyli „szybko, skutecznie, niezawodnie”<sup>13</sup>.

<sup>10</sup> R. E. Dupuy, T. N. Dupuy, *Historia...*, s. 71, 97; S. Krawczyk, *Zarządzanie...*, s. 30.

<sup>11</sup> L. Wyszczelski, *Zarys...*, s. 63-64.

<sup>12</sup> L. Wyszczelski, *Historia myśli wojskowej*, D. W. Bellona, Warszawa 2000, s. 56.

<sup>13</sup> <http://www.logistikas.fi/en/company-information/citius-validius-firmius>.